

Nr 222.

Av herr **von Heland m. fl.**, *angående åtgärder för begränsning av margarinproduktionen m. m.*

Även om jordbrukarnas produktpriser avsevärt förbättrats sedan år 1933, så kan icke bestridas, att läget försämrats under de två senaste åren, ty det är ju dock vad man får i utbyte för sitt arbete, som är den avgörande faktorn. Klarast framgår jordbrukets betryckta läge genom de prisindex, som varje månad bekantgöras av lantbrukssällskapet, och som värdemätare på läget bör väl läggas den av riksdagen som norm fastslagna nivån under åren 1925—1929, även om vi jordbrukare kunna anse, att ej heller dessa jämförelseår skänkte oss likvärdiga existensmöjligheter med andra samhällsgrupper.

Jordbruksprodukternas bytesvärde mot:	1925—29	1936	1937	1938
Förnödenheter	95	93	89	90
Arbetslöner	77	70	67	64

Av dessa siffror framgår med önskvärd tydlighet, i all synnerhet om man betänker, att arbetslönerna utgöra cirka 50 procent av jordbrukets driftskostnader, att läget för jordbrukarna försämrats under de två sista åren. Då vi för närvarande ha goda tider för övriga samhällsgrupper, bör var och en förstå, att jordbrukarna befara det värsta av en kommande lågkonjunktur.

Den abnormalt åldersfördelningen bland jordbrukets folk med relativt stort antal barn och åldringar lägger vidare större försörjningsbördan på den tämligen fåtaliga produktiva generationen.

Det beklämmande är också att det är de mindre jordbrukarna, som ha det sämst ställt. Sockerbets- och brödspannmålsodlingen ha ställts i ett bättre läge än mjölk- och foderproduktionen, vilket också medfört, att jordbrukarna åstadkommit en för stor brödspannmålsproduktion med åtföljande pristryck.

Lantarbetarna ha nu en årsinkomst av 1 500 à 1 800 kronor. Lantarbetarfamiljen kan i den mån flera medlemmar arbeta komma åtskilligt högre. En jämförelse av denna standard med småbrukarnas utfaller i stor utsträckning till de senares nackdel. Det finnes många småbrukarfamiljer, som, trots att både man och hustru arbeta hårt under en lång arbetsdag, inte på långt när komma upp till lantarbetarnas årsinkomst. I jordbruksutredningens betänkande finnes bl. a. en tabell som visar, att småbrukarna i Skaraborgs län med 2—5 hektar åker år 1937 hade en inkomst av i genomsnitt

1 110 kronor. I flera andra län ligger motsvarande grupp under 1 500 kronor. När medeltalssiffrorna äro så låga, kan man tänka sig, vilken låg inkomst många småbrukare måste reda sig på, trots även i övrigt synnerligen ogynnsamma livsbetingelser.

Ingen kan förvåna sig över, att det råder missnöje bland jordbrukarna över, att jordbrukets viktigaste gren, mjölkproduktionen, ej blir så lönande, som önskvärt vore. Ett bärande stöd åt mjölkproduktionen skulle ge praktiskt taget alla jordbrukare bättre existensmöjligheter, och framför allt de mindre jordbrukarna skulle härigenom få bli i större utsträckning delaktiga av det i landet rådande allmänna välståndet.

Från bondeförbundshåll har vid flera tillfällen här i riksdagen framhållits betydelsen av ett effektivare stöd åt mjölkproduktionen. Vad priset för mjölken beträffar har detta, utan att dock kompensera för produktionsfördyringen, även i år förbättrats, vilket framgår av nedanstående tabell. En del av förbättringen gällande sista månaderna torde bero på minskad mjölkproduktion, delvis orsakad av den för jordbrukarna olyckliga mul- och klövsjukan, vilken minskning emellertid såsom nedan visas i viss grad eliminerats av den stora ökade invägningen under sommarmånaderna.

Produktmjölksutbytet.

(Beräknat med nettoprisutjämningsbidraget för hela landet.)

Månad	1 9 3 6	1 9 3 7	1 9 3 8
Januari	8,6 +1+2,052=11,652	9,64+1+1,171=11,811	11 +1+1,154=13,154
Februari	8,6 +1+2,122=11,722	10 +1+1,342=12,342	11 +1+1,164=13,164
Mars	8,6 +1+2,009=11,609	10 +1+0,986=11,986	11 +1+0,914=12,914
April	8,6 +1+2,177=11,777	10 +1+1,008=12,008	10,96+1+0,938=12,898
Maj	8,6 +1+1,959=11,559	10 +1+0,801=11,801	10,6 +1+0,672=12,272
Juni	8,6 +1+1,715=11,315	10 +1+0,493=11,493	10,6 +1+0,353=11,953
Juli	8,6 +1+1,898=11,498	10,04+1+0,787=11,827	10,6 +1+0,557=12,172
Augusti	8,6 +1+1,981=11,581	10,6 +1+0,859=12,459	10,6 +1+0,826=12,426
September	8,88+1+1,535=11,415	10,6 +1+1,214=12,814	10,6 +1+1,314=12,916
Oktober	9,22+1+1,777=11,997	10,6 +1+1,511=13,111	10,6 +1+2,151=13,751
November	9,6 +1+1,172=11,772	10,6 +1+1,582=13,182	10,6 +1+2,480=14,080
December	9,6 +1+1,137=11,737	10,88+1+1,677=13,557	11 +1+ =
Medeltal	8,84+1+1,797=11,637	10,2 +1+1,089=12,289	10,8 +1 =12,9
1935	8,92+1+0,993=10,913		
1934	9,2 +1+0,082=10,282		

Produktmjölksutbytet beräknas på följande sätt:

Smörnotering:

25 + skummjölksvärde 2 öre — mejerikostnader 1 öre + nettoprisutjämningsbidrag.

Prisutvecklingen har sålunda gått i rätt riktning, men i alltför ringa utsträckning för att kunna skapa skäligen produktionsförhållanden. Produkt-

mjölkspriset behöver ytterligare stiga minst 2 öre för att jordbrukarna skola kunna anse sig någorlunda rättvist behandlade. En förbättring skulle givetvis inträda därest regeringen ökade margarinaccisen till av riksdagen fastställd maximigräns, men en uppgång till av jordbrukarna eftersträvad prisnivå torde med nuvarande regleringssystem vara mycket svår att åstadkomma, såvida man ej anser sig synnerligen restriktivt kunna begränsa kraftfoderimporten.

Här nedan följer en del siffror och uppgifter, som klarlägga det nuvarande systemets svårigheter:

Invägning av mjölk vid mejerierna.

Hela riket:	1 9 3 7	1 9 3 8
Januari—november	2 623 553 930	2 812 483 345 (107,2)
Januari—juni	1 404 188 914	1 529 563 035 (108,9)
Juli—november	1 219 365 016	1 282 920 310 (105,3)
November.....	210 691 657	211 660 893 (100,4)

En markant minskning av mjölkproduktionen inträffade under september månad. Under tiden januari—augusti var nämligen invägningsoökningen för hela riket cirka 9 procent i förhållande till samma tid föregående år, under det att september månad visade en ökning av endast 4 procent samt oktober och november respektive 1 och 0 procent.

Av siffrorna framgår, att även under år 1938 den invägda mjölmängden vid mejerierna ökat, men att på grund härav, som många göra, draga den slutsatsen att mjölkproduktionen ökat i samma omfattning, är felaktigt. Av företagna undersökningar framgår nämligen, att under åren 1934—1937 invägningen vid samtliga mejerier i landet har ökat med 13,9 procent, men äldre leverantörer, som börjat leverera till mejeri före 1933, ha under samma tid endast ökat sin mjölmängd till mejerierna med mellan 4 och 5 procent. En allmän ökning av produktionen har sålunda ägt rum, vilken dock är betydligt mindre än den ökning invägningen vid mejerierna förete.

Den ökade invägningen av mjölk beror sålunda huvudsakligast på ökad anslutning till mejerierna av nya leverantörer och dessa leverantörers ökade mjölkproduktion i samband med anslutning till mejeri. Man torde också kunna räkna med en fortsatt ökning av den invägda mjölmängden. Antalet mejerileverantörer bör sålunda ytterligare kunna öka med flera tiotusental mjölkproducenter. Denna ökning är dock i viss mån beroende på transportförhållandenas utveckling. Vidare torde, även om en del jordbrukare, på grund av att de anse mjölkproduktionen förlustbringande, lägga ned sin ladugårdsdrift; dock finnes anledning förmoda, att även under de när-

maste åren en viss produktionsökning kommer att äga rum från redan avslutna mejerileverantörer. Kobeståndets förbättring medför nämligen ökad medelmjolkning per ko, och den stora massan av jordbrukare är tvungen att trots den dåliga lönsamheten söka vinna avsättning för sin foderproduktion genom mjolkproduktion.

Som framgår av nedanstående tabellmaterial, har den ökade mjölkinvägningen medfört en avsevärt ökad produktion av mejerismör:

Tillverkat smör.

Januari—november	1936	61 776 160
»	1937	67 372 450
»	1938	74 509 340

Det betänkliga med det nuvarande regleringssystemet är, att den avsevärt ökade produktionen av mejerismör ej motsvaras av i lika hög grad ökade avsättningsmöjligheter inom landet.

Inhemsk smörkonsumtion.

		Mejeri- leverantörer	Övriga konsumenter	Total	
Januari—november	1936	8 330 240	35 729 166	44 059 406
»	1937	9 285 496	35 538 035	44 823 531
»	1938	10 238 405	36 728 785	46 967 190

Av dessa siffror framgår, att konsumtionen av mejerismör under senaste året ökat med cirka 2 000 ton, men därmed har icke den totala smörkonsumtionen ökat. Beträffande jordbrukarnas egen smörförbrukning får man nämligen ej vilseledas och tro, att jordbrukarna själva ökat sin smörkonsumtion, därför att återtagningen av mejerismör ökat. Förhållandet torde beklagligtvis vara motsatsen, sålunda en minskad smörförbrukning.

Genom en av svenska mejeriernas riksförening verkställd utredning för utrönande av orsakerna till invägningsökningen vid rikets mejerier ha vissa tal erhållits, vilka med fördel kunna användas vid beräkning av huru stora kvantiteter landssmör, som på senare år avförts ur marknaden.

Användes år 1934 som utgångsår, kan med ganska stor säkerhet beräknas de kvantiteter mjolk, som tillförts mejerierna av nya leverantörer. Minskas dessa kvantiteter med den konsumtionsmjolk, vilken tidigare deklarerats direkt till S. M. R. men som nu levereras till mejerierna, samt med den produktionsökning som enligt utredning äger rum hos nytillkomna mejerileverantörer, bör man någorlunda kunna beräkna den kvantitet mjolk, vilken tidigare använts vid hemmatillverkning av produkter. Reduceras för säkerhets skull

dessas kvantiteter med 10 procent med hänsyn till att hemmaproducenten använt något större kvantiteter vid utfodring, osttillverkning m. m. torde vad som återstår med rätt stor sannolikhet få anses använt för beredning av landssmör. Omräknas ovan angivna mjölk till smör, erhållas följande kvantiteter för år 1935: 882 ton; 1936: 3 661 ton samt år 1937: 7 261 ton. Utgår man sedan från »smör- och margarinkommitténs betänkande», vari totala landssmörproduktionen för år 1934 uppskattas till 20 000 ton, skulle den totala inhemska smörkonsumtionen uppgå till de i nedanstående tabell angivna kvantiteterna:

Å r	Inhemska konsumtion av smör			
	Mejerismör ton	Landssmör ton	Totalt ton	Per individ kg
1934.....	39 430	20 000	59 430	9,5
1935.....	43 681	19 118	62 799	10,0
1936.....	48 153	16 339	64 492	10,3
1937.....	49 098	12 739	61 837	9,8
1938.....	51 267	10 000	61 267	—

¹ Beräknade kvantiteter.

Som synes var smörkonsumtionen i stigande till och med år 1936, då en vändning inträffade. Detta trots att den totala förbrukningen av fettämnen steg även under år 1937, vilket belyses i följande tabell.

Å r	Inhemska konsumtion av nedanstående fettämnen					
	Smör ton	Margarin ton	Konstister ton	Kokosfett ton	Totalt ton	Per individ kg
1934.....	59 430	52 830	949	1 136	114 345	18,3
1935.....	62 799	55 202	1 486	1 429	120 916	19,3
1936.....	64 492	56 126	2 243	1 456	124 317	19,8
1937.....	61 837	58 810	3 082	1 648	125 377	19,9
1938.....	61 267	58 401	4 396	1 875	125 939	—

¹ Högt beräknad kvantitet.

I stället för att det nuvarande mjölkregleringssystemet skulle medföra, att smöret utträngde övriga fettämnen på den inhemska marknaden, har enligt vad som framgår av tabellen de av utländska fettämnen bestående produkterna väsentligt stärkt sin ställning på den inhemska marknaden under de senaste två åren.

För ytterligare förtydligande av den inhemska konsumtionen av fettämnen uppställes även nedanstående tabell.

Å r	Landssmör kg	Mejerismör kg	Margarin kg	Konst- ister kg	Kokosfett kg	Fett- emulsion kg
1938						
Januari	—	3 883 796,2	4 399 000	223 363	116 022	30 575
Februari	—	3 330 018,5	4 642 000	262 547	123 380	35 250
Mars	—	4 013 358,1	5 320 000	310 299	147 573	45 407
April	—	4 140 502,0	4 921 000	289 894	138 183	42 540
Maj	—	4 439 911,0	4 820 000	314 669	119 726	50 238
Juni	—	4 709 514,5	4 782 000	319 141	123 920	43 160
Juli	—	4 248 603,3	4 409 000	344 862	94 149	48 266
Augusti	—	4 850 580,1	4 674 000	534 931	119 257	54 500
September	—	4 652 733,8	5 234 000	461 428	154 257	38 585
Oktober	—	4 470 533,6	4 807 000	375 062	136 209	38 400
November	—	4 227 638,7	5 096 000	335 751	203 104	38 027
December	—	¹ 4 300 000,0	5 297 000	625 031	399 913	39 345
Summa	¹ 10 000 000	51 267 189,8	58 401 000	4 396 978	1 875 693	504 293
1937	12 739 000	49 098 174,4	58 810 000	3 082 440	1 648 100	428 000
1936	16 339 000	48 152 604,4	56 126 000	2 243 250	1 456 250	391 000
1935	19 118 000	43 681 354,6	55 202 000	1 485 936	1 429 450	326 000
1934	20 000 000	39 430 078,3	52 830 000	948 655	1 136 015	288 000

¹ Den beräknade kvantiteten.

Det värderika svenska smöret har sålunda till lägre priser än på hemmamarknaden i allt större omfattning försålts på exportmarknaden. Senaste årens exportökning framgår av nedanstående siffror:

Smörexport

	1937	1938	
Januari—november	22 193 660	27 535 683	(124,0)
Januari—juni	11 112 406	14 849 126	(133,6)
Juli—november	11 081 254	12 686 557	(114,4)
November	1 523 677	1 373 159	(90,1)

För att ytterligare belysa det nuvarande mjölkregleringssystemets bristfälligheter torde det vara lämpligt att påvisa kostnaderna för exporten.

Utbetalade exporttillägg å smör, ost och kondenserad mjölk.

		Inverkan å medel- prisutj.-bidrag
1936	9 700 000 kr.	0,5355 öre
1937	17 400 000 »	0,8285 »
1938 (beräkn.)	23 900 000 »	1,0827 »

Av lämnade uppgifter torde tillräckligt tydligt framgå, att det gällande stödsystemet för mjölkproduktionen ej kan anses tillräckligt effektivt.

En svaghet i gällande bestämmelser är att prisdifferensen mellan margarin och smör blivit större under senare år, vilket framgår av nedanstående tabell:

Å r	M i n u t p r i s e r				
	Bordssmör		Växtmargarin		Smörpris i förhållande till margarinpris öre
	öre	I förhållande till år 1934	öre	I förhållande till år 1934	
1934	276	—	141	—	+ 135
1935	268	— 8	135	— 6	+ 133
1936	263	— 13	133	— 8	+ 130
1937	297	+ 21	148	+ 7	+ 149
1938	311	+ 35	160	+ 19	+ 151

Som synes har prisdivergensen sedan år 1934 ökat med 16 öre. Ett tillrättaläggande av detta förhållande synes motiverat och vi förutsätta, att regeringen till hjälp åt landets sämst ställda samhällsgrupp kommer att besluta att uttaga ytterligare 15 öre i margarinaccis. En dylik åtgärd skulle kunna lämna rimligt stöd åt mjölkproduktionen intill dess erforderliga utredningsresultat föreligga för nya effektiva beslut i jordbruksfrågan.

Av dagssituationen torde framgå, att genom det nuvarande statsingripandet upprätthålles margarinets produktionsvolym och övriga utländska fettämnen vinna alltmer ökad avsättning i landet, under det att allt högre penningbelopp åtgå för att kunna pressa ut på världsmarknaden ständigt ökade kvantiteter mejerismör. Vi anse det absolut nödvändigt, att kraftiga åtgärder äntligen vidtagas för att lämna den inhemska, näringsfysiologiskt värdefulla produkten smör absolut företräde framför andra fettämnen på den inhemska marknaden. Vi anse detta icke blott nödvändigt för att skaffa jordbrukarna ett skäligt pris för deras viktigaste produkt, mjölken, utan även lämpligt ur ren socialhygienisk synpunkt. Den sociala frågan har av bondeförbundsriksdagsmän upptagits till behandling i en annan motion.

Smör- och margarinkommittén skrev i sitt utlåtande om restriktiva åtgärder mot margarinet bl. a.: »Med hänsyn till jordbrukets intressen och särskilt vikten av tryggad smöravsättning vore det av betydelse att det allmänna kunde helt dirigera margarinindustrien, bestämma om tillverkningens storlek, fördelning å skilda fabriker, varumärken och kvaliteter, råvaruanvändning, försäljningspris, salumetoder m. m.» Kommittén förordade dock att man tills vidare borde begränsa ingripanden till andra åtgärder.

Nu är dock läget sådant, att detta ingripande blir nödvändigt.

Med insikt om att de olika ländernas jordbruksbefolkning måste beredas en skälig utkomst från modernäringen och som följd av det ökade näringsfysiologiska kunnandet, ha mer eller mindre omfattande åtgärder till margarinkonsumtionens begränsande genomförts i de flesta länder.

Lagstiftningen har därför fått till uppgift att i möjligaste mån bota det katastrofala prisfall som bl. a. överproduktionen av margarin medfört på världsmarknaden för smör.

I syfte att söka göra orienteringen över den i olika länder genomförda margarinlagstiftningen mera överskådlig, kunna dessa indelas i följande grupper:

1) Länder inom vilka under krisåren inga mera omfattande åtgärder till begränsning av margarinkonsumtionen genomförts. Till denna grupp höra endast två länder, Danmark och England.

2) Länder där under de senaste åren en mer eller mindre omfattande och till sin natur mycket växlande lagstiftning i syfte att reglera tillverkningen och handeln med margarin genomförts. Till denna grupp kunna räknas alla europeiska länder utom de ovan angivna samt Italien, där margarinförsäljning sedan juli 1937 är förbjuden, samt än så länge i vissa avseenden U. S. A.

3) Slutligen den grupp av länder, inom vilka, ofta ända sedan margarinets första dagar, tillverkning och försäljning av margarin genom effektiv lagstiftning är helt eller nära nog förbjuden. Till denna grupp höra Canada, Australien, Nya Zeeland, Sydafrika och Italien samt i viss mån U. S. A., där lika radikala åtgärder nu äro föreslagna.

I praktiskt taget alla länder föreligga stränga bestämmelser rörande kontroll vid tillverkningen, märkning, reklam vid saluförandet av margarin etc.

I Tjeckoslovakien och Tyskland åligger det t. ex. restauranger, pensionat etc., där margarin användes, att ange detta genom anslag i lokalen eller på matsedeln. Påfallande är, att det för vissa länder genomförda förbudet att färga margarin synes ha varit ett mycket effektivt medel att förminska margarinets konkurrenskraft, vilket i vissa länder medfört, att margarinkonsumtionen praktiskt taget upphört. I flera länder har den mindre köpkraftiga befolkningen erhållit möjlighet att genom kort eller på annat sätt få margarin eller smör till särskilt billigt pris.

Som synes har man i så gott som alla länder vidtagit kraftiga åtgärder för att lämna företräde åt den värderikaste fettprodukten för att därigenom även lämna ett värdefullt stöd åt den sämst ställda samhällsgruppen. I många länder äro betydligt effektivare åtgärder genomförda än hittills i Sverige. Det vore synnerligen egendomligt och allvarligt, om man ej i Sverige, ett av de ekonomiskt bäst ställda länderna i världen, med synnerligen hög levnadsstandard för flertalet samhällsgrupper, skulle vilja vidtaga lika restriktiva åtgärder mot margarinets som i åtskilliga andra länder.

Givetvis vore det ur många synpunkter riktigtast, radikalast och enklast att som i många andra länder genom effektiv lagstiftning helt eller nära nog förbjuda tillverkning och försäljning av margarin. Våra önskemål sträcka sig dock nu icke så långt.

Vårt närmaste mål är att få ett kraftigt grepp om margarinindustrien, så

att man effektivt kan låta smöret uttränga margarinet på hemmamarknaden. Härigenom borde också stora möjligheter föreligga att på ett enkelt sätt till billigt pris försälja näringsrikt matfett till barnrika familjer. Förslag angående på vilket sätt och i vilken utsträckning ett önskat ingripande skall företagas ämna vi ej framföra motionsledes.

Det är givetvis omöjligt för enskilda motionärer att i detta ärende komma med så utformade förslag, att riksdagen skulle godkänna desamma utan utredning.

Även om den nu arbetande jordbruksutredningen icke kan undgå att i enlighet med av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet meddelade direktiv upptaga denna viktiga fråga till utredning, kunna vi dock icke underlåta att på sätt som här sker bringa densamma inför riksdagen. Av vad vi i denna motion anfört torde framgå, såsom även vid tillsättande av jordbruksutredningen av departementschefen framhållits, att det nuvarande prisregleringssystemet icke i sin hittillsvarande form kan utbyggas på sådant sätt, att den erforderliga förbättringen av mjölkprisnivån kan åstadkommas. Om en sådan förbättring av prisnivån skall kunna genomföras, måste oundgängligen skapas förutsättningar, som möjliggöra avsättning för den ökade produktionen. I en eller annan ordning åstadkommen begränsning av margarinproduktionen synes vara enda förutsättningen för åstadkommande av ett förbättrat prisläge å jordbrukets produkter.

Vi hava därför icke kunnat underlåta framhålla att margarinfrågans ställning till jordbrukets avkastningsmöjligheter *nu ovillkorligen* måste prövas från olika utgångspunkter.

Under återopande av vad som i motionen anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t göra framställning om skyndsammast möjliga behandling av denna särskilt viktiga del av jordbrukets stödproblem,

att vid förberedande av förslag i denna fråga speciell sakkunskap i nödig utsträckning måtte ställas till förfogande, samt

att vid förslaget utarbetande måtte eftersträvas, att jordbrukarna skola beredas ett medelpris för mjölken, som under jordbrukets nuvarande produktionsbetingelser med minst två öre per kilo överstiger senaste årets produktmjölkpris.

Stockholm den 23 januari 1939.

Erik von Heland.

K. I. Sköldén.

A. R. Aronsson.

J. A. Andersson.

Anton Svensson.

Anton Pettersson.

Allan Holstenson.

Wiktor Egnell.

Joh. Friggräcker.

John Gustavson.

Alexander Nilsson.